

Actes de les
IV Jornades
d'Estudis
Locals de Felanitx

2 i 3 de desembre de 2016
Saló d'Actes de la Casa de Cultura de Felanitx

Coordinació i edició
Miquel Àngel Vicens i Siquier

Consulta *on line*
www.amicsclosos.cat/4jornades

EDICIONS AMICS DELS CLOSOS

Dipòsit Legal PM 487-2018
Impremta Institut, març 2018

Ha passat un poc més d'un any des de que se celebraren les IV Jornades d'Estudis Locals de Felanitx, organitzades de manera conjunta entre el Centre Cultural - Ajuntament de Felanitx i l'associació d'Amics dels Closos de Can Gaià, fins a les darreres tasques d'edició i maquetació de les seves actes, que constitueixen el present llibre. Durant aquest temps els autors han acabat de completar, polir i compondre les idees que de manera clara i brillant exposaren a la Casa de Cultura el desembre de 2016. Tot sovint la tasca d'escriure no és senzilla i molt menys la d'ordenar un discurs perquè quedi entenedor. Des dels Amics dels Closos volem agrair-los el temps i l'esforç que han posat en la redacció dels seus treballs, més si tenim en compte que molts d'ells no tenen per costum exposar-los en públic o, fins i tot, no s'havien plantejat mai presentar-los a unes Jornades. Amb tot, també hem de dir que en alguns dels textos els hi manca la revisió final dels autors, bé per manca de temps o perquè la donen per bona. Si s'observen algunes errades o imprecisions en demanen per endavant disculpes, una lectura crítica sempre hauria de servir per avançar.

Dins del nostre calendari d'activitats, possiblement, tenim dues fites periòdiques que, malgrat el temps i l'esforç en dur-les a terme, ens fan més il·lusió. La primera, és el sopar de recreació històrica que cada estiu ens permet conèixer millor les diferents societats que han anat poblant aquest territori, així com gaudir de les seves menges. En segon és, sens dubte, l'organització de les Jornades d'Estudis Locals. Des d'aquestes línies, tornam a oferir el compromís de l'organització de les V Jornades l'any 2019, esperant tornar a gaudir de la col·laboració de l'Ajuntament (tant des de la Regidoria de Cultura com des de la mateixa Batlia). Sigui com sigui, fem una crida a participar-hi!

Miquel Àngel Vicens i Siquier

President de l'Associació dels Amics dels Closos de Can Gaià

Per a un poble és essencial (i estratègic) conèixer la seva història i la seva cultura, no sols per raons acadèmiques sinó sobretot per edificar un futur que sigui millor que el passat. I una manera molt especial i important de fer-ho és celebrant unes Jornades d'Estudis Locals. L'element d'implicació i de participació, així com el fet de compartir i tractar aspectes a vegades oblidats precisament pel món acadèmic, és el que dona caràcter a l'activitat.

Al desembre del 2016 vàrem tenir l'oportunitat de gaudir de la quarta edició amb unes ponències d'alt interès. Poguèrem conèixer més aspectes de la nostra història però també aprofundírem en altres aspectes com el folklore, el feminisme, l'educació, els esports, la fotografia... tots ells molt transcendents per conèixer de més a prop el nostre passat, el present i, és clar, tenir indicis del futur.

Aquesta publicació, que transcriu totes les ponències que es varen presentar, és una eina molt útil per difondre el nostre àmbit més proper i promoure el coneixement d'aspectes felanitxers. Per a l'Ajuntament és un obligació de molt agradable compliment i alhora un honor poder col·laborar amb l'edició d'aquestes quartes jornades, així com ja es va fer en les anteriors edicions.

Cal agrair a l'Associació d'Amics dels Closos de Can Gaià la gran tasca que han fet per organitzar, altre cop, aquestes Jornades d'Estudis Locals. Per tant, només em queda desitjar que es torni a organitzar, com més aviat possible, la cinquena edició.

Esper que aquest llibre que teniu a les vostres mans serveixi per agafar més consciència de la nostra realitat com a poble, i que també serveixi per donar el seu fruit. Entre tots podem fer avançar Felanitx cap a una millor convivència. Més informació, més coneixement serveixen per apuntalar un Felanitx millor.

Joan Xamena i Galmés
Batle de Felanitx

SUMARI

Presentació	9 – 11
Conferència inaugural	
<i>Fundació Museu Mn. Corme Bauçà: passat, present i futur</i>	17
Maria Mesquida	
Societat	
<i>Com ensenyar els balls dels Cavallets de Felanitx. Memòria d'un mestre</i>	23
Andreu Adrover i Maria Rosa Cons	
<i>Com he ensenyat els Cavallets. Descripció dels passos de cada ball</i>	33
Andreu Adrover i Maria Rosa Cons	
<i>Mn. Cosme Bauçà Adrover. Els actes de promoció de la seva figura</i>	45
Maria Mesquida	
<i>Primeres passes del Feminisme a Felanitx</i>	59
Glòria Julià, Laura Monserrat i Maria del Carme Vidal	
<i>Anam a l'escola</i>	67
Maria Roig, Jaume Bonet, Xisco Coll i Violeta Rojas	
<i>Repensam a plaça Pax</i>	75
Maria Roig, Jaume Bonet, Xisco Coll i Violeta Rojas	
<i>Mapa d'Actius de Felanitx, un projecte de salut</i>	81
Jerònia Maria Pont, Joana Valens i Jaume Vicens	
Ciències Històriques	
<i>Els Rossells: Tres anys de vida d'un projecte</i>	93
Rafel Font, Celia González, Javier Rivas, Xisco Bergas, Paloma Salvador, Alejandra Galmés, Bartomeu Salà i Christoph Rinne	

<i>La ceràmica d'importació al jaciment des Rossells. Estudi preliminar del Sondeig 2-16</i>	103
Javier Rivas	
<i>La intervenció arqueològica a la Naveta Doble de Closos</i>	113
Llorenç Oliver, Bartomeu Salvà, David Javaloyas i Joan Fornés	
<i>El Judo a Felanitx: Els inicis (1967-1981)</i>	127
Miquel Àngel Vicens i Joan Jaume Obrador	
<i>Sants i Misteris d'argila de gerrer</i>	135
Sebastià Barceló	
<i>1956, un any damunt el moll de Portocolom</i>	149
Joan Mestre	
<i>Francesc Bonnín. El Mut Maceta</i>	167
Amàlia López	
<i>La Fotografia a Felanitx, una aproximació històrica</i>	183
Amàlia López	
Ciències de la Terra	
<i>Coneixement espeleològic i patrimoni subterrani (I): Les coves i avencs de Felanitx</i>	191
Gabriel Santandreu	
<i>Coneixement espeleològic i patrimoni subterrani (II): Relació de cavitats i apèndix bibliogràfic</i>	207
Gabriel Santandreu	
<i>Les pedreres dels Sagrera a Cala Sa Nau: una prospecció geològica a un fet històric</i>	231
Guillem Mas i Lluís Moragues	
<i>Característiques dels sòls agrícoles de Felanitx</i>	241
Jaume Vadell, Antoni Font, Joan Rosselló i Maria Adrover	

COM ENSENYAR ELS BALLS DELS CAVALLETS DE FELANITX. MEMÒRIA D'UN MESTRE

Andreu Adrover Tirado i Maria Rosa Cons Teixidó

ADROVER, A & CONS, M.R. (2018). Com ensenyar els balls dels Cavallets de Felanitx. Memòria d'un mestre. *IV Jornades d'Estudis Locals de Felanitx: 23-31*

INTRODUCCIÓ

La dansa dels Cavallets és present a Felanitx des d'inicis del segle XVII de manera ininterrompuda, esdevenint, al llarg d'aquest temps, un referent cultural per aquest poble. Encara que les fonts documentals que en parlen són variades i nombroses, les bàsiques, tant com a testimoni com a referència a l'hora d'ensenyar el ball, són el *Diccionari Català-Valencià- Balear* d'Alcover-Moll i l'obra *Les Balears descrites per la paraula i la imatge* de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria. A més a més, per al caire històric, s'ha d'esmentar l'opuscle "Els Cavallets, Sant Joan Pelós i Sant Marçal", de Miquel Pons, editat per l'Ajuntament de Felanitx l'any 1975 amb motiu del III Congrés Nacional d'Arts i Costums Populars.

En les obres esmentades trobam informació quant a la història, l'etnografia (vivència popular, indumentària, etc.), així com, en el cas del *Diccionari*, els croquis explicatius dels diferents balls dels Cavallets de Felanitx. A aquesta base documental s'hi ha d'afegir el DVD "Els Cavallets i Sant Joan Pelós", de Joan Xamena Galmés i Andreu Adrover Tirado, editat per la Fundació Cosme Bauçà l'any 2005. Aquest és un material audiovisual d'indubtable vàlua per aquells que es proposin ensenyar els Cavallets, ja que complementa visualment allò que s'explica en aquest opuscle.

Això no obstant, a l'hora d'emprendre la tasca d'ensenyar les danses als infants entre nou i deu anys que els han d'aprendre, hi ha tot un munt de detalls, estratègies i recursos a

tenir en compte que rarament es troben en les fonts escrites. Quant a les fonts orals, és fàcil caure en errors deguts a la pròpia subjectivitat dels informants, aspecte només corregible apel·lant a la capacitat crítica que aporta un bon coneixement del tema i l'experiència adquirida al llarg dels anys. Per tant, hem considerat que seria profitós deixar per escrit el que Andreu Adrover Tirado ha après i utilitzat durant els trenta-tres anys en què ha ensenyat els Cavallets als infants felanitxers, per tal que aquells que amb posterioritat hagin d'assumir aquesta tasca se'n puguin aprofitar, si és del seu gust i criteri.

El present treball constarà de dues parts: en aquesta primera exposam diverses informacions relacionades amb els Cavallets des de diversos camps: s'expliquen els canvis que hi ha hagut durant la etapa d'Andreu Adrover com a mestre, amb les diverses causes o motivacions que els han originat, i també s'inclouen informacions pràctiques del punt de vista organitzatiu i de protocol que hem considerat convenient incloure per completar l'objectiu d'aquest treball, sense que això vulgui dir, com ja ha quedat apuntat, que s'hagin d'interpretar com cap altra cosa que lo que són: informacions. Finalment trobareu un glossari amb les paraules o expressions que ha utilitzat per facilitar la comprensió de les postures o moviments a executar per part dels nins o nines que ballen.

En un segon article s'explica detalladament el procés d'aprenentatge de cada ball, amb els recursos i estratègies que el faciliten. Ve a ser una ampliació del que ja ens aportà el *Diccionari* Alcover-Moll, complementada amb nombrosos comentaris sobre les estratègies que ajuden a fer entenedent als infants la postura, de col·locar-se i de desplaçar-se durant el ball, apresos per l'experiència en ensenyar-lo.

S'hi expliquen la col·locació i passos bàsics per continuar amb la descripció de cada un dels balls. Les expressions entre cometes s'expliquen al glossari ja citat. Els textos poden ser un poc arduos i poden semblar reiteratius, hem intentat ser al màxim de concisos. El DVD publicat per la Fundació Cosme Bauçà, esmentat al principi, pot ser de gran ajuda per a entendre'ls.

UN POC D'HISTÒRIA

La complexitat dels balls dels Cavallets de Felanitx ens fan pensar en la possibilitat que els punts que m'han arribat siguin manllevats o heretats, per dir-ho així, dels balls de Cossiers de Felanitx desapareguts dins la història.

La forma com tenim ara d'associar un ball a una música és recent. Abans els xeremiers feien unes músiques que de forma genèrica anomenaven "mateixes antigues" i els Cavallets les ballaven seguint unes fórmules més o menys tancades en la seva coreografia, i per tant dues músiques diferents podien ser ballades amb els mateixos punts d'un ball determinat. Per les informacions orals que he recollit, el mestre "Peçol" (aquell que mostrava els balls al corral de casa seva, duent el ritme amb un bastó que feia topar amb el barreró de la cadira baixa on seia i cantant a l'hora), no acompanyava els Cavallets quan sortien pel carrer per les festes: anaven amb un caminer i els xeremiers a fer la volta per el poble, i tenc entès que els xeremiers anaven sonant la música al seu gust, triant-la d'aquest repertori de mateixes antigues que ells tenien associades als balls de Cavallets de Felanitx, la qual cosa no vol dir que fossin pròpies ni exclusives, ni dels Cavallets ni de

Felanitx. Els mateixos cavallets i probablement la dama (com passa en el ball tradicional a Mallorca, on comanda la dona) era la que duia el cap davant a l'hora de triar com ballar aquella música, fos la que fos. Fins i tot qualche font oral afirmava que durant la mateixa peça musical podia ser que els Cavallets canviassin de ball just amb l'avis de la dama, anunciant un altre ball. Per exemple, mentre els xeremiers sonaven "Na Pixedis torta" podia ser que els Cavallets començassin amb els *Canvis* i sense canviar ni aturar la música es posassin a ballar les *Cadenilles*. Segons el *Diccionari Alcover-Moll* els Cavallets de Felanitx tenen com a principal dansa el *Pas doble*, que es compon de quatre quadros anomenats *Canvis*, *Pas nou*, *Passeig* i *Cadenilles*. Quan les vaig començar a ensenyar, aquests quatre balls ja se contemplaven com a independents un de l'altre, però aquesta informació del *Diccionari* seria coherent amb les informacions orals suara esmentades, en el sentit que es ballaven els balls amb la mateixa música i es canviaven amb l'ordre pertinent de la dama. Seria allò que el *Diccionari* anomena "quadro".

L'any 1983 els Cavallets utilitzaven la música de "Sa marxa" i la del "Rotlet" exclusivament pels seus balls respectius: la *Marxa* i el *Rotlet*. Amb la música de "Na Pixedis torta" es ballaven la resta de balls.

També s'ha de dir que en aquell moment hi havia balls que no es feien: les *Esses*, les *Cadenilles* i el *Passeig*. Després es varen anar recuperant músiques i balls fins a arribar a tenir nou balls i la *Marxa* per anar caminant d'un lloc a l'altre, i set músiques, de manera que ara comptam amb una música per a cada ball, llevat de dos que la repeteixen: els *Canvis* i el *Pas nou*, que empen "Na Tabac", i *S'investida* i les *Cadenilles*, que comparteixen "Na Pixedis torta", a més amés de les *Esses* (noves i velles) que van sempre amb "Na Riego". L'any 2005 vaig incorporar al repertori de balls *Ses Potadetes* amb la seva pròpia música, gràcies a que teníem la partitura documentada i que els xeremiers encara la recordaven. El ball va ser inspirat en unes informacions recollides de les entrevistes fetes al 2005 a Francesc Manresa (a) "Meravell", cavallet durant els anys 1935-36, i Jaume Joan (a) "Magarola", qui també ho va ser als anys 1932-33¹. A partir de les seves aportacions es creà una coreografia nova, que incloïa *Ses potadetes* que els cavallets antics recordaven ben clarament.

Per altra banda, aquell mateix any antics cavallets dels anys 1960-1970 m'informaren que en cert moment de la història dels Cavallets havien ballat un ball que ells anomenaven *Canvis*, però la seva informació no concordava amb així com el tenim documentat. Aleshores vaig considerar que era possible aprofitar aquella informació, que era incompleta, i vaig muntar un ball amb coreografia nova, que batiarem com *S'investida*.

Una cosa semblant havia passat anys abans quan durant una conversa amb mon pare, que havia estat cavallet els anys 1937-40, em va explicar una altra manera de ballar *Ses esses*, diferent de com les tenim recollides al *Diccionari Alcover-Moll*, i que era com les havíem recuperades l'any 1983. Així va ser com a aquestes les vàrem anomenar *Esses velles* i a la versió que me va explicar mon pare, *Esses noves*. Totes dues són balls que es fan

---

¹ Aquestes entrevistes foren enregistrades al DVD produït per la Fundació Cosme Bauçà sobre els Cavallets i Sant Joan Pelós, citat al principi.

exclusivament dins l'església durant l'ofertori de l'ofici major de les festes de Sta. Margalida i St. Agustí. Les *Esses noves* es varen tornar ballar a partir de l'any 1994.

Quan vaig començar a ensenyar els Cavallets, l'any 1983, em va ser de gran ajuda, per conèixer els costums i itineraris dels Cavallets, Miquel Aloy (a) *Llargo*, flavioler de la colla de xeremiers de Sencelles, qui, juntament amb son pare i després amb el seu fill, acompanyaren durant molts anys els balls dels Cavallets.

De com s'ajusten les parts musicals i els balls, amb els anys me n'he temut que hi ha una perfecta relació entre l'estructura de les músiques dels Cavallets i els balls, en el sentit que cada cavallet ocupa una frase completa de la música per realitzar tot el dibuix del seu ball. Per exemple en els *Canvis*, la música té una estructura [Intro (A+B) x 3 + final]. La primera parella disposa de la part A per fer tota la seva evolució, la segona ho fa amb la part B, la tercera utilitza la part A, quan comencen per files, la de la dreta fa la part B, la de l'esquerra la A i quan ballen les dues files a l'hora tenen la part B, acabant amb el final. Quan l'estructura de la música és [Intro (Ax6) + final], com en el *Passeig*, o [Intro (Ax7) + final], com en el *Rotlet*, també hi ha una part completa de la música, (A) que es repeteix pels sis cavallets en el *Passeig*, o set vegades en el *Rotlet*, perquè s'hi ha d'incloure la dama.

Cas a part seria la *Marxa* que té una altra estructura, però com que no té coreografia -és per anar caminant- simplement es repeteix tantes vegades com siguin necessàries.

Rutines del dia de la festa

Les sortides dels Cavallets han seguit, durant els anys en què he estat el seu mestre, una sèrie de protocols:

1. El dissabte o vigília de les dues festes:

Els Cavallets es vesteixen i desvesteixen en una sala que ens cedeixen les monges de la Caritat, al carrer del mateix nom.

El dissabte de la festa (de Santa Margalida i de Sant Agustí) a mitjan horabaixa, devers les 17:30h, es reuneix el grup de nins que hauran de ballar aquell dia. Comencen a vestir-se per les calces; després els que seran cavallets es posen els calçons amb la butxaca davant i després la guerrera vermella, les espartenyas blanques, i acaben posant-se el capell verd amb la flor a l'esquerra. Finalment, es passen pel cos el cavallet de cartró, ajustant les corretges. És molt important que els nins duguin sempre el cavallet mirant cap a davant, horitzontal, sense alçar el cap ni, principalment, els darreres. Només al ball del *Rotlet* hi ha un moment en què s'alça i s'acota el cap del cavall per donar-li més expressió.

La dama després de les calces es posa una o dues faldetes per damunt de les quals hi va la falda, i després es posa la guerrera verda. Seguidament les espartenyas, que duen una rosa de color rosa de roba enganxada als cordons. A continuació es posa el capell vermell, amb la flor al davant. També du dos mocadors de randa: amb un embolica el ramet d'alfabeguera, i el du a la mà esquerra, i l'altre serveix per dur el compàs, agafat des del mig del mocador amb les puntes desplegadas, amb la mà dreta. Adesiara aquests mocadors són propietat familiar de la dama.

En estar llests i passats revista per si tot està en ordre, un quart abans de les 19:00h partim cap a la Casa de Cultura a Sa Font, hi entram i en tocar les 19:00h, demanam permís al batlle (que sol ser-hi present), i sortim de la Casa ja en formació de *Marxa*, sense música, per ocupar el centre del rotlle que la gent sol formar davant la Casa de Cultura. Abans sortíem de l'Ajuntament, però arran d'unes reformes que es feren a l'edifici a l'any 2009, passàrem a sortir de Ca'n Prohens.

Es comença el primer ball, i se'n fan tres o quatre. Després iniciam la cercavila amb un itinerari més o menys tradicional (encara que també lliure): primer pel carrer Major cap a l'Ajuntament (on ballen un parell de balls), davallam per la Costa de sa Plaça fins a davant la Recreativa (on tornen ballar), seguim cap a s'Arraval i el carrer de la Mar, per tornar entrar als carrers Major, Pou de la vila, Hospici (aquí abans es feia una aturada grossa perquè entràvem al pati, hi ballàvem uns quans balls i refrescàvem un poc), Zavellà, plaça Pax (fent uns balls davant el bar Gomila, i de vegades damunt la plaça). Només per St. Agustí i segons l'hora pujam cap al parc pel carrer Bellpuig fins la cantonada amb el carrer de sa Sínia.

Després tornam baixar cap al carrer Miquel Bordoy fins a la placeta que hi ha just a l'entrada al carrer Major, on hi solem fer el darrer ball per anar a sopar, sense canviar-nos de roba, només llevant cavalls, guerreres i capells. Ja solen ser prop de les 21:00h.

A les 21:55 per Sta. Margalida, o un poc abans per Sant Agustí, és hora d'anar a Completes, perquè es tracta d'arribar a lloc puntualment a les 22:00h.

Partim de davant l'Ajuntament. Abans acompanyàvem el Consistori a l'església o al convent, respectivament; actualment no hi assisteixen però de totes maneres els Cavallets surten del mateix lloc de sempre, segons és costum.

Des de l'any 2014 els capellans i escolans esperen al portal de l'església parroquial per afegir-se a una petita processó que es fa dins el reng cap a l'altar major. La comitiva està formada, per aquest ordre, per xeremiers, Cavallets en formació de *Marxa*, escolans i capellans. En arribar al passadís frontal a l'altar major els Cavallets volten per tornar sortir, fent una fila a cada banda pels passadissos laterals (cavallets 1-3-5 per l'esquerra, costat de l'orgue, els Cavallets parells pel costat de la trona), fins sortir al replà. Allà esperam que acabin les Completes i es fa la processó (ara, amb les Banderes intercalades entre els Cavallets i els escolans) amb la Relíquia de la Santa des del portal de l'església fins a Sa Font on beneeixen els raïms i tornen cap a l'església. Aquí acaba la feina dels Cavallets i anam a desvestir.

Per Sant Agustí en arribar a Completes els capellans i escolans esperen al portal, i es comença la processó d'entrada pel reng (en formació de *Marxa*) fins a l'altar major, moment en què els Cavallets es col·loquen en fila d'un en un, per ordre de l'1 al 6, per entrar a la sagristia, i esperen al terradet que hi ha darrera fins a l'hora de fer la processó amb el Sant al final de les Completes, sortint del Convent cap a la dreta fins al començament del carrer Porteria, voltant per la mateixa plaça per amunt fins al cantó del carrer de la Roca d'en Boira, i tornant finalment al Convent, fins a la sagristia. Finalment anam a desvestir.

EL DIA DE LA FESTA

Es diferent per Santa Margalida que per Sant Agustí.

Santa Margalida: Devers les 18:30h anam a vestir com s'ha dit anteriorment, i partim cap a l'Ajuntament per anar en comitiva a l'Ofici Major de l'església, que és a les 20:00h. En arribar-hi, feim el mateix protocol que el vespre anterior, entram i sortim per esperar defora, al replà, que sigui l'hora de l'ofertori. En aquest moment tornam entrar a l'església per fer les *Esses velles*.

En acabar l'Ofici, damunt del replà, els caparrots fan un rotlle i al bell mig els Cavallets ballen tot el repertori. A continuació, davallen les escales amb els xeremiers davant i el Consistori darrera, fins al carrer, i miren el ball dels gegants de Felanitx. Finalitzat el ball, torna partir la comitiva, pel mateix ordre, fins a l'Ajuntament. Anam a desvestir.

El dia de Sant Agustí a les 9:00h anam a vestir els Cavallets i a les 9:30h berenam (també convida l'Ajuntament) amb els xeremiers, caparrots i dimonis.

A les 10:45h hem de ser davant l'Ajuntament per partir cap a l'Ofici Major del Convent, que és a les 11:00h. Passam per la Costa de sa Plaça, Arraval i Roca d'en Boira. En arribar entram fins a l'altar i tornam sortir al carrer (una filera a cada banda, com a l'Ofici de Santa Margalida). Esperam que sigui l'ofertori per entrar a ballar les *Esses noves*. En acabar-les, sortim defora per esperar que acabi l'Ofici, i ballar tot el repertori davant el portal major del convent, en el rotlle que marquen els caparrots. En acabar els Cavallets ballen els gegants, i a continuació, en posició de *Marxa* i amb el Consistori darrera, parteixen cap a l'Ajuntament pel mateix camí, a la inversa, per on havien vingut. En ser davant l'Ajuntament fan un ball o dos segons sigui el desig de les autoritats assistents.

Cada vegada que els Cavallets acaben una tongada de balls, passen el capell demanant doblers entremig del públic. Tots ho fan, menys la dama.

S'ha de dir, també, que quan els Cavallets són a l'església o al convent i esperen, ja sigui per entrar-hi o per actuar quan acaben els oficis religiosos, es lleven el cavall i el posen amb esment en terra, a un lloc un poc arraconat i amb vigilància.

CERIMÒNIA DELS RELLEUS

Quan vaig començar a ensenyar els Cavallets, l'any 1983, utilitzava un *cassette* per tenir la música durant els assajos, i per tant la primera vegada que els nins sentien la música viva era quan havien de sortir al carrer per ballar. Això era per la vigília de Sta. Margalida cada tres anys. Perquè no els vengués tan de nou, vaig prendre el costum de fer venir els xeremiers una estona abans, per ajustar una mica música i ball, al pati del convent de les monges de la Caritat. Ho fèiem d'una manera un poc privada, sense públic, llevat de les mateixes monges i alguns familiars dels nins.

A partir d'aquest fet, l'any 1998 vaig organitzar, al mateix lloc, una petita cerimònia que anomenam "Els relleus", on es produeix el traspàs d'una tongada de Cavallets a una altra.

Durant aquest acte, els Cavallets que acaben fan un ball (que ara sol ser *Ses Potadetes*), mentre els Cavallets que els han de rellevar estan aturats mirant-los. Després es mesclen

els dos grups; els veterans duen encara el cavall i el capell i la dama dels veterans du el seu capell i el ram d'alfabeguera, mentre que el grup novell no du cap dels atributs corresponents. Així ballen els *Canvis*, posant-se una fila de Cavallets nous amb una de vells en cada grup, amb una dama per grup. Fet aquest ball, els Cavallets vells deixen el cavallet en terra per passar-lo als Cavallets novells, els ajuden a posar-se'l, així com el respectiu capell. La dama vella passa el capell i el ram a la jove. Una vegada fets els intercanvis de peces, els Cavallets nous fan un ball amb tot l'equip complet, el *Rotlet*. Normalment els vells també el ballen ara ja sense els atributs que acaben de passar als joves. Des de 1998 ençà, cada tres anys, hem fet aquest acte dels Relleus dins el pati del convent de la Caritat amb un caire un poc privat, ja que el primer ball oficial es fa davant la Casa de Cultura.

Finalment, voldria afegir que un altre dels costums que he introduït durant aquests anys ha estat convidar els Cavallets vells perquè facin de suport o monitors als Cavallets nous quan aquests han d'aprendre els balls. Solen respondre molt bé a la convidada, de manera que, a més d'ajudar considerablement a la tasca de l'ensenyament dels balls, consolida el seu sentiment i valoració cap aquesta tradició felanitxera en què ells han tengut un paper protagonista. Cavallets nous i vells, així, es refermen com a baules de la cadena de la història del nostre poble.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

L'Ajuntament es fa càrrec d'una sèrie de despeses relacionades amb els Cavallets: paga cada any les espadenyes blanques dels infants, i un refresc en acabar els assajos. També abona el sopar dels dissabtes de les dues festes (també el dels músics, els mestres, caparrots i dimonis), i el sopar de comiat de cada grup de cavallets, quan es renoven.

Quant a la custòdia dels vestits i dels cavalls, ha passat per diverses etapes al llarg del temps en què he estat mestre. Actualment la roba i els cavallets, amb les seves caixes de vímet (que es feren l'any 1992 per transportar-los a l'Exposició Mundial de Sevilla), es desen a l'edifici de la Caritat on ens vestim, al primer pis. L'Ajuntament designa una persona que s'encarrega de l'equipament, neteja i manteniment de tot l'equip. L'any 2013 incorporarem dos cavallets nous com a reserva, per si un cas. Esl va fer en Kake Portas, el mateix autor dels gegants de Felanitx.

Respecte del criteri o procés de selecció dels aspirants a voler ballar els Cavallets, he de dir que sempre he acceptat tots els infants que han sol·licitat ser cavallets, amb l'única advertència als pares que, si trobava que l'infant no estava prou madur o mostrava dificultats per aprendre els balls, els avisaria per tal de cercar una solució, que de vegades era esperar a la pròxima tongada. Això ha passat en molt poques ocasions.

Al llarg dels anys, la demanda de lloc als Cavallets ha anat creixent molt, de manera que si la primera vegada vàrem haver de cercar i demanar a dotze nins i nines si els volien ballar, a la darrera tongada he hagut de reduir els anys en què ballava cada tongada (de tres a dos) per tal que tots els infants puguin ballar, al menys una vegada cada any.

Durant els anys en què he estat el seu mestre, guardava els doblers que els Cavallets recollien en acabar els balls, fins que el grup havia acabat el seu cicle de tres anys.

Aleshores comanava una rajola amb un dibuix d'un Cavallet i el seu nom inscrit. Les rajoles se feien a Ceràmiques Mallorca, i feia posar les vases a la Cristalleria Sant Salvador. Dels doblers restants, en feia parts iguals i els hi repartia, juntament amb l'esmentada rajola, en un sopar de comiat que com s'ha dit, finançava l'Ajuntament.

En dues ocasions vaig haver d'acompanyar els Cavallets a actuar fora dels dos dies en què correspon fer-ho. La primera va ser per acudir a l'Exposició Mundial de Sevilla (1992) i la segona a Lluçmajor, per la Diada de Balears de 1995. Ambdues experiències ens varen confirmar que els Cavallets s'han de ballar a la vila i que no tenen sentit fora del seu àmbit.

GLOSSARI

- A dalt: Lloc on es troba la dama en començar el ball. Expressió utilitzada en tots els balls, excepte en el *Rotllet*, on la dama se situa al centre, i en les *Esses*, perquè es ballen en filera.
- A baix: Lloc oposat al que està a dalt, és a dir, a l'altre costat d'on se situa la dama.
- A la dreta: La dreta és la banda de la dreta de la dama, on se situen els cavallets 1-3-5.
- A l'esquerra: És la banda de l'esquerra de la dama, on se situen els cavallets 2-4-6.
- Dedins o dins: Es l'espai interior que queda delimitat pels cavallets i la dama.
- Defora: Es l'espai que queda fora del que ocupa el conjunt de balladors.
- Entrar i sortir: Es refereix a quan, en arribar fent la *Marxa* a l'església o al convent, hi entren i en surten sense fer res pus.
- Peus junts: Es l'expressió que defineix la postura amb què comença cada ball; ve a ser el toc d'atenció perquè els infants, ja col·locats per al ball, es concentrin en començar la dansa.
- Picar i peu coix: Correspon a l'acció de posar un peu en terra amb força (com si pegàssim una petita potada), mentre l'altre peu s'alça, com si anàssim a peu coix. El picar és el principi del peu coix, que consisteix en picar el peu en terra i, quan l'altre peu arriba a l'altura del genoll, fer un petit bot.
- Pas senzill: Es el moviment bàsic de tots els balls excepte el *Rotllet*, i es basa en el picar i peu coix descrit anteriorment.
- Es cul a sa menjadora: Al ball dels *Canvis*, aquesta expressió ajuda a fer entendre els infants que a la darrera volta que fan, ja al seu lloc, l'infant ha de voltar de manera que mostri les anques del cavallet a la dama (la dama ve a ser la menjadora del cavall).
- Ca seva: El lloc de partida de cada cavallet, on se col·loca al principi del ball.
- Escaló: En el ball del *Passeig* aquesta expressió indica el desplaçament de la dama des de dalt fins baix, aturant-se a l'altura de cada parella de cavallets, és a dir, a les parelles 1-2, 3-4, i 5-6. També es refereix al desplaçament en bloc de les parelles de cavallets en el ball de les *Cadenilles*. Aquest desplaçament motiva que cada parella de cavallets passi a ocupar el lloc immediatament superior al que li

correspon. De vegades aquest desplaçament en bloc l'explic "com si fos una caixa".

- Fer es vuit: Vol dir que cada cavallet dibuixa un vuit en terra seguint el dibuix del ball.
- Es forat o es clot: Imatge que s'utilitza sobretot a la primera part de les *Cadenilles*, quan els nins tracen, amb les seves evolucions, un vuit imaginari en terra. Es forat correspon al buit d'aquesta xifra.

BIBLIOGRAFIA

Alcover, A.M. i Moll, F. (1962): Diccionari català-valencià-balear. *Editorial Moll, Palma*.

Lluís Salvador – Arxiduc d'Àustria. (2002): Les Balears descrites per la paraula i la imatge. *Ingrama, Palma*.

Medina, M. (2016): Els Cavallets de Felanitx. La identitat d'un poble. Treball de final de Grau (inèdit). *UAB, Barcelona*.

Pons, M. (1975): "Els Cavallets, Sant Joan Pelós i Sant Marçal". *Ajuntament de Felanitx, Felanitx*.

ALTRES FONTS

Adrover, A. i Xamena, J. (2005). Cavallets. Sant Joan Pelós (DVD). *Fundació Cosme Bauçà, Felanitx*.